

Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih
Association for support and creative development of children and youth Tuzla

---

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Univerzitet u Tuzli
Faculty for Special Education and Rehabilitation, University of Tuzla

UNAPREĐENJE KVALITETE ŽIVOTA DJECE I MLADIH

IMPROVING THE QUALITY OF LIFE OF CHILDREN AND YOUTH

Tematski zbornik/Conference proceedings

**XIII Međunarodna naučno-stručna konferencija
„Unapređenje kvalitete života djece i mladih“
24. - 26. 06. 2022. godine, Aranđelovac, Srbija**

**XIII International scientific conference
„Improving the quality of life of children and youth“
24th - 26th June 2022, Aranđelovac, Serbia**

ISSN 1986-9886

Tuzla, 2022.

UNAPREĐENJE KVALITETE ŽIVOTA DJECE I MLADIH
Improving the quality of life of children and youth

Izdavač/Publisher:

Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih

Urednici/Editors:

Milena Nikolić
Medina Vantić-Tanjić

Organizacioni odbor/Organization Committee:

Medina Vantić-Tanjić, predsjednik
Fadil Imširović
Milena Nikolić
Siniša Ranković

Naučni odbor/Scientific Committee:

dr. sci. Zamir Mrkonjić, redovni profesor

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Univerzitet u Tuzli, Bosna i Hercegovina

dr. sci. Dalibor Stević, redovni profesor

Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Pedagoški fakultet Bijeljina, Bosna i Hercegovina

dr. sci. Ante Bilić Prčić, izvanredni profesor

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

dr. sci. Slavica Golubović, redovni profesor

Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Univerzitet u Beogradu, Srbija

PhD Victoria Kolyagina, associate professor

Faculty of Special Pedgogy and Psychology, Moscow Region State University, Russia

PhD, Dora Lexterova, professor

Univesity of Plovdiv „Paissi Hilendarski“, Department of Pedagogy and Psychology, Bulgaria

PhD Iaszlo Varga, profesor

University of West Hungary, Benedek Elek Faculty of Pedagogy Sopron, Hungary

dr. sci. Anita Zovko, redovni profesor

Filozofski fakultet Rijeka, Sveučilište u Rijeci, Republika Hrvatske

dr. sci. Branka Jablan, redovni profesor

Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Univerzitet u Beogradu, Srbija

dr. sci. Vesna Vučinić, redovni profesor

Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Univerzitet u Beogradu, Srbija

dr. sci. Jasna Kuderk Mirošević, izvanredni profesor

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Republika Hrvatska

dr. sci. Nada Šakotić, vanredni profesor

Filozofski fakultet, Univerzitet Crne Gore, Crna Gora

PhD Natasha Stanojkovska-Trajkovska, associate professor

University „Ss. Cyril and Methodius“, Institute of Special Education and Rehabilitation
Faculty of Philosophy - Skopje, Republic of North Macedonia

dr. sci. Barbara Kopačičin, docent

Univerza na Primorskem Pedagoška fakulteta, Koper, Slovenija

Recenzentski odbor/Reviewers Committee:

dr. sci. Medina Vantić-Tanjčić, redovni profesor

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Univerzitet u Tuzli, Bosna i Hercegovina

dr. sci. Milena Nikolić, vanredni profesor

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Univerzitet u Tuzli, Bosna i Hercegovina

dr. sci. Senad Mehmedinović, docent

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Univerzitet u Tuzli, Bosna i Hercegovina

dr. sci. Nebojša Mitrović, docent

Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Pedagoški fakultet Bijeljina, Bosna i Hercegovina

dr. sci. Ljubo Škiljević, docent

Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Pedagoški fakultet Bijeljina, Bosna i Hercegovina

PhD Suncica Dimitrijska, full professor

University „Ss. Cyril and Methodius“ Institute of Special Education and Rehabilitation
Faculty of Philosophy, Skopje, Republic of Macedonia

dr. sci. Irena Krumes, docent

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Republika Hrvatska

dr. sci. Jasminka Zloković, redovni profesor

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Republika Hrvatska

Skupština Udruženja za podršku i kreativni razvoj djece i mladih na redovnoj sjednici održanoj 18.05.2022. godine, odobrila je štampanje Zbornika radova „Unapređenje kvalitete života djece i mladih“

PARTNERI KONFERENCIJE

**PROFESIONALNI PRINCIPI U RADU SA MLADIMA IZ
OSETLJIVIH GRUPA: KREIRANJE TRENINGA ZA
PRAKTIČARE OMLADINSKOG RADA**

**PROFESSIONAL PRINCIPLES IN WORKING WITH
YOUNG PEOPLE FROM VULNERABLE GROUPS:
CREATING A TRAINING FOR YOUTH WORK
PRACTITIONERS**

**Branislava POPOVIĆ-ĆITIC¹, Lidija BUKVIĆ BRANKOVIĆ¹, Marija
STOJANOVIĆ², Vesna POPOVIĆ³, Marina KOVAČEVIĆ-LEPOJEVIĆ²,
Ana PARAUŠIĆ⁴, Milica KOVAČEVIĆ¹**

¹Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju,
Beograd, Republika Srbija

²Institut za pedagoška istraživanja, Beograd, Republika Srbija

³Gradski centar za socijalni rad, Beograd, Republika Srbija

⁴Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, Republika Srbija

Predstavljanje projekta

APSTRAKT

Uvažavajući napore u razvoju omladinskog rada u Republici Srbiji, CEPORA – Centar za pozitivan razvoj dece i omladine, Nacionalna asocijacija praktičara/ki omladinskog rada i tim terenskih radnika pri gradskoj opštini Aarhus iz Danske, sproveli su, u periodu od 2020. do 2022. godine, Erasmus+ projekat strateškog partnerstva „Budi profesionalac: unapređenje prakse omladinskog rada sa mladima sa smanjenim mogućnostima”. Nakon serije sastanaka i aktivnosti za razmenu iskustava, kreiran je dinamičan trening za omladinske radnike, čiju glavnu specifičnost čini upotreba primenjene drame kao alata za učenje. Trening sesije sačinjene su od niza iskustvenih zadataka i scenarija kroz koje učesnici, uz vođstvo trenera, testiraju svoja uverenja, znanja i veštine i jačaju svoje kompetencije primene profesionalnih principa u praksi i reagovanja u problemskim situacijama kroz iskustveno učenje. Trening je tokom projekta pilotiran sa grupom omladinskih radnika i stručnjaka iz oblasti društveno-humanističkih nauka, a njegova finalna verzija, uključujući i prikaz konteksta omladinskog rada, profesionalnih principa i izazova sa kojima se omladinski radnici susreću u svom radu objavljeni su u publikaciji „Budi profesionalac: trening za primenu profesionalnih principa u omladinskom radu”. Sveobuhvatna publikacija sumira savremena saznanja u ovoj oblasti i predstavlja značajan resurs svima koji sprovode direktan rad sa mladima, a posebno sa mladima iz različitih osetljivih grupa. Rezultati projekta predstavljeni su na događajima u Srbiji i Danskoj, a kreiran je i prateći priručnik za sve učesnike treninga. Materijali nastali u sklopu projekta dostupni su, bez naknade, na sajtu: www.cepora.org.

Ključne reči: omladinski rad, profesionalni principi, mladi iz osetljivih grupa

ABSTRACT

Acknowledging the efforts in the development of youth work in the Republic of Serbia, CEPORA - Center for Positive Youth Development, the National Association of Youth Work Practitioners and the team of field workers in the municipality of Aarhus from Denmark, conducted, in the period from 2020 to 2022, an Erasmus + strategic partnership project “Act As Professionals –

Improvement of the youth work practice with young people with fewer opportunities". After a series of meetings and activities for the exchange of experiences, a dynamic training was created for youth workers, whose main specificity is the use of applied drama as a learning tool. The training sessions consist of a series of experiential tasks and scenarios through which participants, under the guidance of the trainer, test their beliefs, knowledge and skills and strengthen their competencies of applying professional principles in practice and responding to problem situations through experiential learning. During the project, the training was piloted with a group of youth workers and experts in the social sciences and humanities, and its final version, including the context of youth work, professional principles and challenges faced by youth workers in their work were published in the publication "Act as Professionals – Training module for the use of professional principles in youth work". The comprehensive publication summarizes current knowledge in this field and is a significant resource for all those who conduct direct work with young people, especially with young people from different vulnerable groups. The results of the project were presented at events in Serbia and Denmark, and an accompanying manual was created for all training participants. Materials created as part of the project are available, free of charge, at: www.cepora.org.

Keywords: youth work, professional principles, youth from vulnerable groups

UVOD

Omladinski rad i profesionalni principi

Omladinski rad podrazumeva širok opseg aktivnosti, koje variraju od nestrukturiranih aktivnosti do prilično strukturiranih programa. U skladu sa takvim poimanjem, omladinski rad može podrazumevati: 1) aktivnost ili praksu (širi smisao koji opisuje čitav niz različitih tipova rada volontera i ljudi profesionalno kvalifikovanih za razne profesije i discipline); 2) zanimanje (praksa koju obavljaju kvalifikovani ili priznati radnici uz poštovanje određenih normi); i 3) disciplinu, odnosno prepoznatljivu oblast proučavanja i prakse (Banks, 2010). Savet Evrope u Preporuci o omladinskom radu (Council of Europe, 2017, str. 3) pruža širu definiciju, ističući da „omladinski rad pokriva širok spektar aktivnosti socijalne, kulturne, obrazovne, ekološke i/ili političke prirode, sa mladima i za njih, u grupama ili individualno. Omladinski rad sprovode plaćeni i omladinski radnici volonteri i zasniva se na dobrovoljnom učešću i procesima neformalnog i informalnog učenja usmerenim na mlade. Omladinski rad je u suštini društvena praksa, rad sa mladima i društvima u kojima žive, omogućavanje aktivnog učešća i uključivanja mladih u njihove zajednice i donošenje odluka“. Cilj ovako definisanog omladinskog rada je podsticanje ličnog razvoja mladih i jačanje njihove participacije na svim nivoima društva (Dunne et al., 2014). Njegova primarna funkcija odnosi se na motivisanje i podršku mladim ljudima da pronađu i krenu konstruktivnim životnim putevima, doprinoseći na taj način sopstvenom ličnom i socijalnom razvoju, kao i društvu u celini (Kiilakoski, 2020). Sumarno posmatrano, glavne odrednice omladinskog rada su: rad sa mladima, usmerenost na unapređenje pozitivnog razvoja, proces učenja kao ključno sredstvo ostvarivanja željenih ishoda, fokusiranost na dostizanje punih potencijala i aktivnog građanstva mladih (zalaganje za socijalnu pravdu i aktivno učestvovanje u zajednici/društvu).

Iako zajednice omladinskog rada u Evropi dele sličnosti, nedavna istraživanja i istorijski izveštaji o omladinskom radu pokazuju da postoje i značajne razlike u infrastrukturi omladinskog rada. Mogućnosti za obuku i obrazovanje, održivi putevi karijere i pravni

osnov omladinskog rada razlikuju se širom Evrope. Štaviše, sam pojam „omladinski rad“ donedavno nije postojao u svim evropskim zemljama, a omladinski rad kao aktivnost ili praksa se u pojedinim zemljama uopšte ne prepoznaje. Finansiranje omladinskog rada takođe varira od zemlje do zemlje. Postoje razlike i u načinu na koji je omladinski rad povezan sa širim sistemom usluga. U pojedinim zemljama omladinski rad je povezan sa socijalnim radom, u drugima se posmatra kao neformalni deo obrazovnog sistema, dok ima zemalja u kojima omladinski rad egzistira kao potpuno nezavisna oblast. U nekim slučajevima, omladinski rad se posmatra iz perspektive civilnog društva i rada u zajednici, a ne javnih usluga. Iako ne postoji konsenzus o tome da li omladinski rad treba da bude deo „sistema“, ili da li predstavlja konkretnu profesiju, radno mesto ili „samo“ metodologiju, postoji izvesna saglasnost o tome šta čini njegove glavne determinante. Naime, širom Evrope postoje ljudi koji rade sa mladima u njihovo slobodno vreme, često u omladinskim klubovima ili društvenim centrima, primenjujući neformalne i kreativne metodologije i aktivnosti znanovane na dobrovoljnom učešću i potrebama mladih.

Zajedničke karakteristike praksi omladinskog rada u različitim zemljama zapravo oslikavaju profesionalne principe omladinskog rada – principe koji odvajaju „profesiju“ omladinskog rada od drugih, a koji moraju da se poštuju prilikom planiranja i realizacije aktivnosti i programa omladinskog rada. Pregledom većeg broja domaćih i stranih publikacija iz naučne i stručne literature, uključujući zemlje u kojima se omladinski rad posmatra iz institucionalne perspektive, kao i zemlje u kojima praktičari omladinskog rada svoje aktivnosti organizuju isključivo van formalnog sistema, izdvojeni su sledeći profesionalni principi: neformalno i informalno učenje, dobrovoljno učešće mladih, aktivna participacija mladih, raznovrsnost metoda i orijentisanost na odnos (Bukvić Branković i sar., 2022). Profesionalni principi su tu da usmeravaju omladinske radnike u planiranju i sprovođenju aktivnosti i programa omladinskog rada i glavno su „oružje“ koje dovodi do pozitivnih efekata.

Neformalno i informalno učenje su osnovni alati preko kojih se kroz omladinski rad utiče na razvoj, a zadatak onih koji ga sprovode je da stvore mnoštvo mogućnosti za neformalno i informalno učenje. Stoga, ukoliko se za mlade organizuju obrazovni programi, neophodno je da oni budu strukturirani tako da prate individualne kapacitete svake uključene mlade osobe, podstiču motivaciju za učešćem i dovode do konkretnog unapređenja znanja i/ili veština. Sa druge strane, još vrednije za omladinski rad je aktiviranje procesa informalnog učenja kod mladih. Informalno učenje je učenje koje dešava spontano kroz sopstveno iskustvo, a ključ za odvijanje procesa učenje nalazi se u samoj mladoj osobi – da li će se informalno učenje desiti ili ne zavisi od refleksivnih kapaciteta mlade osobe, odnosno sposobnosti da prepozna i internalizuje znanje ili veštine stečene kroz konkretnu situaciju. Zadatak omladinskih radnika je da stvore mnoštvo mogućnosti za neformalno i informalno učenje. To znači da će omladinski radnici kreirati i sprovoditi programe zasnovane na neformalnom učenju, ali će takođe sprovoditi različite aktivnosti koje pružaju mogućnosti za učenje kroz iskustvo i učenje aktiviranjem refleksivnih procesa u različitim situacijama.

Princip dobrovoljnog učešća mladih podrazumeva da mladi dobrovoljno učestvuju u aktivnostima i programima omladinskog rada. Ovaj princip traži od omladinskih radnika da razumeju motivaciju mladih i rade na tome da kroz svoje aktivnosti odgovore na tu motivaciju. Zadatak omladinskih radnika je da aktivnosti učine privlačnim mladima i da ih prvim kontaktima motivišu da se uključe u programe. Takođe, ovaj princip

podrazumeva da omladinski radnici stvaraju mnoštvo mogućnosti da što veći broj mladih ljudi učestvuje u programima omladinskog rada i da kreiraju programe za njih, često na lokacijama na kojima se oni nalaze – terenski omladinski rad (tzv. outreach i detached omladinski rad).

Omladinski rad ne postoji bez punog, aktivnog učešća mladih – oni predlažu, utiču na proces i aktivni su učesnici u svom razvoju kroz omladinski rad. To znači da mladi u omladinskom radu imaju konačnu reč o svom stepenu uključenosti i promenama koje se dešavaju. Zadatak omladinskih radnika je da podstiču njihovu aktivnu participaciju na različite načine, uključujući organizovanje onih vrsta aktivnosti koje neguju i motivišu mlade da aktivno učestvuju. Zbog toga je interakcija neophodna u bilo kojoj vrsti omladinskog rada.

Princip raznovrsnosti metoda diktira da se u omladinskom radu koriste različite metode, a da njihov izbor zavisi od kompetencija i iskustava onih koji sprovode omladinski rad. Da bi ostvario ciljeve omladinskog rada – podržao mlade u njihovom pozitivnom razvoju i aktivnom učešću u društvu, omladinski radnik može da primeni koji god alat želi, uz uslov da za primenu tog alata ima izgrađene kompetencije. Zbog toga praksa omladinskog rada uključuje ne samo programe socijalnih veština i volonterske akcije, već i aktivnosti kao što su joga programi, projekti prmenjenog pozorišta, sportski turniri, umetničke izložbe, omladinski klubovi, ekološke akcije, volontiranje u zajednici, programi vršnjačke edukacije itd. Postoji beskonačna lista aktivnosti koje se mogu koristiti u omladinskom radu, pod uslovom da su one alati podsticanja procesa neformalnog i informalnog učenja kod mladih.

Princip orijentisanosti na odnos uvažava specifičan odnos omladinskih radnika i mladih. Ovaj odnos karakteriše prijateljstvo i poverenje, ali i sklonost ka neravnoteži moći. Omladinski radnik nije autoritet koji ima mandat da usmerava razvoj mlade osobe. Međutim, ovaj princip ne umanjuje raspodelu moći koja eminentno postoji sa uspostavljanjem uloga omladinskog radnika i mlade osobe, već se fokusira na priznavanje moći mlade osobe u njenom sopstvenom životu i moći u odlukama koje se odnose na nju. Zbog toga ovaj princip traži od omladinskih radnika da se fokusiraju na odnose sa mladima i da izgrade prijateljski odnos poverenja, koji će stvoriti osnovu za pozitivne uticaje omladinskog radnika na mlade sa kojima radi.

PRIKAZ PROJEKTA

Kreiranje treninga za praktičare omladinskog rada

Postoji veliki broj dostupnih resursa, kurseva i kurikuluma (formalnih i neformalnih) namenjenih omladinskim radnicima sa ciljem razvoja i unapređenja profesionalnih kompetencija u direktnom radu sa mladima. Međutim, značajan udeo je i dalje zasnovan samo na teorijskom znanju, te ne pruža omladinskim radnicima dovoljno prostora da svoje znanje zaista testiraju u praksi tokom procesa obuke. Ovakva situacija dovodi do niza izazova u praksi, u kojima omladinski radnici, nehotice, implementiraju kontraproduktivne intervencije – ne reaguju adekvatno i svojim postupcima doprinose etiketiranju ili socijalnom isključivanju mladih koji se suočavaju sa različitim preprekama.

Prostor za izazove je veoma širok kada je u pitanju poštovanje profesionalnih principa u praksi, jer se oni ne mogu u potpunosti usvojiti samo prostim savladavanjem znanja. Ova

tema je kompleksna i izazovi u vezi sa njom mogu se manifestovati u različitim formama i širokom dijapazonu situacija. U situacijama koje podrazumevaju direktan rad sa mladima iz osetljivih grupa, posebno kada se radi sa onima koji se suočavaju sa socijalnim preprekama (kao što su mladi koji se suočavaju sa diskriminacijom zbog pola, etničke pripadnosti, vere, seksualne orijentacije, invaliditeta itd., mladi sa slabo razvijenim socijalnim veštinama ili antisocijalnim ili rizičnim seksualnim ponašanjem, mladi u nepovoljnoj situaciji, (bivši) prestupnici, (bivši) zavisnici od psihoaktivnih supstanci, mladi i/ili samohrani roditelji, mladi bez roditeljskog staranja, mladi iz porodica narušene strukture itd.), testiranje profesionalnih principa može se zapravo desiti tokom realizacije svake pojedinačne aktivnosti. Radi podržavanja omladinskih radnika u radu sa mladima iz osetljivih grupa i unapređivanja kvaliteta prakse omladinskog rada, potrebno im je stručno vođenje koje će im pružiti priliku da svoja uverenja, stavove i postupke testiraju i steknu kompetencije koje će unaprediti kvalitet njihovog rada i implementacije profesionalnih principa.

Sa idejom o kreiranju treninga za omladinske radnike, sa fokusom na unapređenje kvaliteta primene profesionalnih principa u praksi omladinskog rada sa mladima iz osetljivih grupa, realizovan je Erasmus+ projekat strateškog partnerstva za inovacije u oblasti mladih, pod nazivom „Budi profesionalac – unapređenje prakse omladinskog rada sa mladima sa smanjenim mogućnostima“ (ref. broj 2020-1-RS01-KA205-065296). Ciljevi projekta podrazumevali su inoviranje neformalnog obrazovanja omladinskih radnika, unapređenje kompetencija omladinskih radnika u primeni profesionalnih principa u praksi sa mladima iz osetljivih grupa i unapređenje kvaliteta prakse omladinskog rada sa mladima iz osetljivih grupa. Projekat je pokrenuo tim profesionalaca iz Srbije (iz CEPORA – Centra za pozitivan razvoj dece i omladine) i Danske (iz Odeljenja za brigu o deci i mladima gradske opštine grada Aarhus, Gadeplan Børn og Unge) u saradnji sa Nacionalnom asocijacijom praktičara/ki omladinskog rada Srbije – NAPOR.

Projekat je realizovan u periodu od septembra 2020. godine do februara 2022. godine. Nakon serije sastanaka i aktivnosti za razmenu iskustava, urađena je analiza dostupne literature u oblasti omladinskog rada na evropskom nivou, kao i na nacionalnom nivou zemalja učesnica u projektu (Srbija i Danska), analizirana su iskustva iz prakse i izdvojeni su profesionalni principi na koje će se fokusirati sam trening za omladinske radnike. Pored toga, mapirani su ključni izazovi sa kojima se susreću omladinski radnici u primeni principa i prikupljeni su primeri iz prakse koji ilustruju ove izazove u različitim okruženjima u kojima se sprovodi omladinski rad. Praktični primeri prikupljeni su iz bogate prakse terenskih radnika sa višegodišnjim iskustvom u direktnom radu sa mladima iz različitih osetljivih i marginalizovanih grupa. Na bazi ovih materijala, kreiran je dinamičan trening za omladinske radnike, čiju glavnu specifičnost čini upotreba primenjene drame kao alata za učenje. Trening sesije sačinjene su od niza iskustvenih zadataka i scenarija kroz koje učesnici, uz vođstvo trenera, testiraju svoja uverenja, znanja i veštine i jačaju svoje kompetencije primene profesionalnih principa u praksi i reagovanja u problemskim situacijama kroz iskustveno učenje. Trening je, u septembru 2021. godine pilotiran sa grupom omladinskih radnika i stručnjaka iz oblasti društveno-humanističkih nauka kroz četvorodnevni intenzivni trening. Na pilot treningu, učesnici su bili u prilici da testiraju trening sesije, evaluiraju ishode učenja i doprinesu kreiranju finalne forme treninga kroz predloge za unapređenje. Rezultati evaluacije

treninga potvrdili su visoke potencijale primenjene metodologije za direktan uticaj na jačanje kompetencija omladinskih radnika, što je potvrđeno i kvantitativnim i kvalitativnim evaluacionim indikatorima. Finalna verzija treninga, uključujući i prikaz konteksta omladinskog rada, profesionalnih principa i izazova sa kojima se omladinski radnici susreću u svom radu objavljena je u publikaciji „Budi profesionalac: trening za primenu profesionalnih principa u omladinskom radu” (Bukvić Branković i sar., 2022). Dodatno, kreiran je i prateći priručnik za sve učesnike treninga (Bukvić Branković, 2022), koji je, zajedno sa publikacijom, dostupan za preuzimanje, bez naknade, na internet stranicama organizacija (npr. www.cepora.org).

Nakon kreiranja publikacije, organizovana je serija aktivnosti za širenje rezultata projekta. Najpre su realizovana dva događaja za predstavljanje rezultata projekta, jedan u Danskoj i jedan u Srbiji, koji su okupili omladinske radnike, trenere omladinskih radnika, profesionalce iz oblasti socijalne zaštite i obrazovanja, predstavnike organizacija civilnog društva i predstavnike formalnih institucija. Pored toga, održana su dva treninga za omladinske radnike u Srbiji, kojima je obučeno 58 omladinskih radnika. O publikaciji je diskutovano na sastancima i događajima sa drugim profesionalcima iz oblasti društveno-humanističkih nauka i omladinskog rada, te su mapirani potencijali za primenu treninga u različitim okruženjima u budućnosti, sa ciljem osnaživanja kompetencija omladinskih radnika za primenu profesionalnih principa u omladinskom radu i pružanju adekvatne podrške mladima, a posebno mladima iz različitih osetljivih grupa.

Prikaz treninga za unapređenje primene profesionalnih principa u radu sa mladima iz osetljivih grupa

Trening za praktičare omladinskog rada, pod nazivom „Proigraj – od principa do prakse“ obuhvata 30 radnih sati i optimalno se sprovodi sa grupom od 20 do 24 učesnika. Opšti cilj treninga je razvoj kapaciteta omladinskih radnika da primenjuju profesionalne principe u radu sa različitim grupama mladih, uz podsticanje socijalne inkluzije, solidarnosti i kohezije. Specifični ciljevi treninga su: unapređenje razumevanja profesionalnih i etičkih principa u direktnom radu sa mladima iz raznovrsnih društvenih grupa i radu sa mešovitim grupama mladih; osnaživanje kompetencija omladinskih radnika u uspostavljanju i održavanju odnosa sa mladima iz različitih grupa sa smanjenim mogućnostima; i jačanje veština omladinskih radnika u rešavanju izazovnih situacija, uključujući individualne, grupne i sistemske reakcije.

Ishodi treninga obuhvataju povećanje senzitivnosti omladinskih radnika u kontaktu sa mladima iz osetljivih grupa, jačanje njihove motivacije i spremnosti da kreiraju prilagođene programe i podstiču uključivanje mladih iz osetljivih grupa u te programe, podizanje introspektivnosti omladinskih radnika pri realizaciji aktivnosti omladinskog rada, povećanje senzitivnosti omladinskih radnika na prepoznavanje etičkih dilema i reagovanje u problemskim situacijama, podizanje učestalosti primene reflektivne prakse u kontaktu sa svojim kolegama i supervizorima, podizanje motivacije omladinskih radnika za saradnjom sa drugim sistemima. Dugoročni efekti kojima trening doprinosi podrazumevaju da omladinski radnici bolje razumeju potrebe i izazove različitih grupa mladih iz osetljivih grupa, održavaju profesionalne odnose sa mladima i sprovedu omladinski rad visokog kvaliteta, uspešno uključuju više mladih iz osetljivih grupa u aktivnosti omladinskog rada, doprinose boljem razumevanju principa omladinskog rada

i aktivno promovišu principe omladinskog rada, te u svom radu sarađuju sa drugim sistemima, negujući višesistemsku brigu o mladima.

Metodologija samog treninga je ključni inovativni element za programe edukacije praktičara omladinskog rada. Osnovna korišćena metodologija je primenjena drama. Ovo podrazumeva da se trening sprovodi kroz kombinovani set vežbi koje omogućavaju učesnicima da uče kroz svoje iskustvo, promišljanja i da testiraju svoje reakcije u realističnom, ali bezbednom okruženju, koristeći različite alate primenjene drame. Svaka sesija treninga je detaljno opisana, pružajući trenerima uputstva i objašnjenja, omogućavajući im da realizuju sesije sa svojim omladinskim radnicima.

Sam trening je strukturiran prema radnim danima, komponentama kompetencija ne koje deluje i svrsi za celokupan proces učenja. Sastoji se od pet radnih dana (šest sati po danu) kojima se pokriva ukupno deset radnih sesija, uz dodatni šesti dan u kome se realizuju izlazni individualni intervjui sa svim učesnicima.

Prvi dan usmeren je na jačanje svesti omladinskih radnika o značaju poštovanja profesionalnih principa kroz uvođenje učesnika u metodologiju treninga, približavanje iskustvenog doživljaja poštovanja profesionalnih principa u praksi i istraživanja stavova, znanja i iskustva učesnika u vezi sa ulogama relevantnim za rad sa mladima. Fokus prvog dana je pružanje učesnicima prilike da kroz lično iskustvo osete kako mladi „treba da se osećaju“ u aktivnostima omladinskog rada. Tu je da im pokaže kako se prva aktivnost sa grupom može iskoristiti kao „tačka okupljanja“ za sve učesnike i kao prikaz toga u šta se sami mladi upuštaju kada se uključuju u aktivnosti omladinskog rada, uz poštovanje samih profesionalnih principa. Sastoji se od tri sesije. Prva sesija pod nazivom „Prvi osećaj – uvod“ usmerena je na kreiranje pozitivne i prihvatajuće atmosfere koja će delovati motivišuće na sve učesnike u grupi. U njoj se podstiču pozitivni grupni procesi omogućavajući grupi da se upozna na ličnom nivou i da razvije osnovno poverenje u grupu. Zbog toga se biraju zanimljive, zabavne i neobične vežbe koje učesnicima pružaju „novo“ iskustvo. Polazeći od karakteristika metodologije primenjene drame, koje se ogledaju u interaktivnosti, slobodnom verbalnom i telesnom izražavanju i improvizaciji, važan deo pripreme grupe posvećuje se upoznavanju učesnika. Kako bi se ovaj segment stavio u funkciju edukacije omladinskih radnika o principima omladinskog rada, vežbe su osmišljene i organizovane na način da se kroz iskustvo razvija svest i informisanost o bitnim karakteristikama pristupa u radu sa mladima. Druga sesija, „Izgradnja grupe – negovanje poverenja i otvorenosti“, usmerava se na dublje zalaženje u lične procese učesnika, njihovo aktivno uključivanje i pripremu da se angažuju na ličnom planu u aktivnostima, kao i da se otklone barijere koje prirodno postoje u edukativnom okruženju. Stoga se biraju vežbe koje neguju poverenje, istraživanje i pomeranje ličnih granica, bez previše razgovora – bez previše svesnih procesa dok se vežbe uvode i dok se realizuju. Poslednja sesija prvog dana, pod nazivom „Istraživanje – ja, mlade osobe, omladinski rad, drugi sistemi“ bavi se iskustvima i stavovima učesnika o temama relevantnim za trening, a koriste se vežbe koje evociraju iskustva i stavove na „prirodan“ način, pružajući kvalitetan temelj za ostatak treninga.

Drugi dan treninga usmeren je na komponente svesti i znanja učesnika, a fokus je na suočavanju učesnika sa sopstvenim pretpostavkama i mogućim predrasudama u bezbednom prostoru, kao i ispitivanje njihovog nivoa znanja i veština u vezi sa upotrebom principa u praksi. Dodatno, u poslednjoj sesiji drugog dana direktno se uvode sami principi, te se taj segment rada fokusira na znanje učesnika. Značajno je da se

procena iskustva i veština učesnika realizuje pre nego što budu svesni na koje stvari treba da obrate pažnju u praksi, kako bi imali više spontanih reakcija tokom simulacija prvog kontakta koje se organizuju na sesijama drugog radnog rada. U prvoj sesiji pod nazivom „Pozicija omladinskih radnika“ analizira se pozicija omladinskog radnika u životu mladih, pozicija omladinskog radnika u sistemu i u odnosu na formalni sistem, pozicija moći koju omladinski radnik ima i kako se sa njom nosi, pozicija koju omladinski radnik zapravo fizički zauzima kada prilazi mladima, znajući sve za šta se zalaže. Ovo se realizuje kroz seriju iskustvenih i dramskih vežbi i reflesivne diskusije. U drugoj sesiji pod nazivom „Prvi kontakt“ u centru su veštine omladinskih radnika za ostvarenje prvog kontakta sa mladima. U ovoj sesiji omladinski radnici se stavljaju u različite situacije u kojima bi trebalo da ostvare prvi kontakt i prati se način na koji implementiraju principe u praksi. Do samih situacija se dolazi kroz vežbe primenjene drame koje evociraju iskustva omladinskih radnika, kako bi situacije bile u potpunosti realistične. Prvi kontakti se realizuju kroz serije vođenih improvizacija. U poslednjoj sesiji predstavljaju se principi, kako bi se podstakao dalji proces učenja omladinskih radnika. Nakon ove sesije, tokom naredna tri dana trening sesija omladinski radnici jasno znaju na koje elemente treba da obrate pažnju, što pospešuje njihove napore da izazovne situacije i svoje ponašanje povežu i usklade direktno sa principima.

Treći dan treninga usmeren je na unapređivanje veština učesnika kroz tehnike primenjene drame – ulazak u izazovne scene i pokušaj njihovog rešavanja uz poštovanje principa. Takođe, ovaj radni dan namenjen je podsticanju refleksivne prakse kroz grupno i individualno promišljanje o svakom „testu“. Trećeg dana se počinje sa intenzivnim praktičnim segmentom treninga. Ideja je da se učesnicima predstave brojna okruženja u kojima mogu testirati svoje veštine u primeni principa, sa fokusom na izazovne situacije i na mlade iz različitih osetljivih grupa. Fokus je na individualnim (jedan na jedan) intervencijama omladinskih radnika. Struktura dana podrazumeva jednu sesiju, „Igraj se, proigraj, testiraj, promišljaj“, u okviru koje se učesnici stavljaju u situacije kojima se testira usklađenost njihovih individualnih intervencija na tzv. osetljive teme sa principima koji se tiču poštovanja poverljivosti i profesionalnih granica. Kroz sesiju, testiraju se veštine, znanja i uverenja, kao i direktno razumevanje o tome kako treba pristupiti ovoj temi u pogledu principa omladinskog rada. Sesija se realizuje kroz serije vođenih improvizacija, te zadatke i vežbe koji podstiču refleksivne procese.

Četvrtog dana nastavlja se rad na jačanju veština učesnika i njihove refleksivne prakse po istom principu – kroz uvođenje raznovrsnih izazovnih situacija koje omladinski radnici treba da „reše“. Za razliku od trećeg dana kada su u fokusu individualne intervencije omladinskih radnika, četvrtog dana učesnici se susreću sa izazovima u radu sa grupom, a na raspolaganju za testiranje rešenja imaju različite tehnike primenjene drame. Testiraju se i neguju veštine upravljanja konfliktima, improvizacije i fleksibilnosti, kao i direktno razumevanje o tome kako treba pristupiti različitim izazovnim situacijama u pogledu poštovanja principa omladinskog rada. Sesija se realizuje kroz serije vođenih improvizacija uz upotrebu tehnika boks meča, zamrzavanja, premotavanja i forumovanja, kao i zadataka i vežbi koji podstiču refleksivne procese.

Petog dana treninga realizuju se dve sesije. Prva je usmerena na dalje jačanje veština omladinskih radnika, a druga na evaluacione procese i dodatno podsticanje refleksivne prakse učesnika. U prvoj sesiji nastavlja se sa primenom vođenih improvizacija i rešavanja izazovnih situacija od strane učesnika, sa fokusom na pitanje granica, kako na

ličnom tako i na profesionalnom nivou, i njihovog povezivanja sa principima. Druga sesija, pod nazivom „Refleksija i zaključivanje“ usmerena je na podsticanje refleksivne prakse kroz samorefleksivnu i grupnu evaluaciju. Sastoji se od niza vežbi kojima se procenjuju ishodi učenja samog treninga, mapiraju snage i izazovi svakog od učesnika, analiziraju benefiti od učešća u treningu i prave individualni planovi za rad na unapređenju onih principa koje je svako od učesnika za sebe ocenio kao najizazovnije. Poslednjeg, šestog dana treninga, organizuju se individualni izlazni intervjui sa ciljem integracije stečenih znanja i veština na individualnom nivou. Kroz ove intervjue svaki učesnik dobija personalizovane povratne informacije i kritičku analizu svog individualnog plana. Grupni proces je izuzetno važan za izabranu metodologiju obuke. Međutim, grupni pristup evaluaciji pruža nedovoljno prostora za kompletnu individualizovanu povratnu informaciju svakom učesniku. Stoga, izlazni intervjui čine ključni deo zaokruženog iskustva učenja svakog učesnika.

ZAKLJUČCI I SLEDEĆI KORACI

Trening za primenu profesionalnih principa u radu sa mladima iz osetljivih grupa predstavlja inovativan, dinamičan i iskustveni alat za unapređenje kompetencija praktičara koji sprovode aktivnosti omladinskog rada u različitim okruženjima. U Srbiji je aktuelan proces revizije kompetencija omladinskih radnika i kurikuluma za njihovu edukaciju, te će kreiran trening naći svoje mesto u programu neformalnog obrazovanja omladinskih radnika koji sprovodi Nacionalna asocijacija praktičara/ki omladinskog rada – krovna asocijacija organizacija koje sprovode omladinski rad, usmerena na razvoj mehanizama za unapređenje i osiguranje kvaliteta omladinskog rada u Srbiji. Dodatno, trening će biti korišćen i u obučavanju novih omladinskih radnika u Danskoj – realizatora aktivnosti u omladinskim klubovima, ali i novih profesionalaca koji realizuju terenski rad sa mladima.

Na osnovu iskustva uključenih profesionalaca, povratnih informacija učesnika u raznovrsnim događajima održanih u sklopu projekta, kao i eksterne recenzije publikacije, može se zaključiti da postoji široko polje za korišćenje treninga i u drugim oblastima. Potencijal leži u korišćenju trening sesija i logičkog okvira treninga za prenošenje na bilo koju relevantnu temu za direktan rad sa mladima, za osnaživanje raznovrsnih ciljnih grupa praktičara, te za korišćenje sa „novopridošlicama“ u direktnom radu sa mladima, ali i sa iskusnim praktičarima, u svrhe podržavanja njihove refleksivne prakse i celoživotnog učenja. Ovo je rezultat upotrebe sesija primenjene drame koje, uz jasan okvir predstavljen u publikaciji, pružaju fleksibilan prostor za iskustveno učenje, čineći ga vrednim resursom za sve praktičare direktnog rada sa mladima, a posebno sa mladima iz različitih osetljivih grupa.

LITERATURA

- Banks, S. (2010). Ethics and the youth worker. In S. Banks (Ed.), *Ethical issues in youth work* (pp. 17-37). London: Routledge.
- Bukvić Branković, L. (2022). *Act it out – from value to practice: Material for participants of the training module for the use of professional principles in youth work*. Beograd: CEPORA – Centar za pozitivan razvoj dece i omladine.

- Bukvić Branković, L., Popović-Ćitić, B., Stojanović, M., Popović, V., Larsen, M., Kaarup, T., ... & Stojković, B. (2022). *Budi profesionalac: trening za primenu profesionalnih principa u omladinskom radu*. Beograd: CEPORA – Centar za pozitivan razvoj dece i omladine.
- Council of Europe. (2017). Recommendation on youth work. Retrieved on 25th March 2022 from <https://rm.coe.int/1680717e78>
- Dunne, A., Ulicna, D., Murphy, I., & Golubeva, M. (2014). What is youth work? In A. Dunne, D. Ulicna, I. Murphy & M. Golubeva (Eds.), *Working with young people: The value of youth work in the European Union* (pp. 53-87). Brussels: IFC GHK.
- Kiilakoski, T. (2020). *Youth work communities in Europe: Practitioners, arenas and cross-sectoral partnerships*. Retrieved on 25th March 2022 from https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/72474803/Youth_Work_Communities_to+publish.pdf/721ca98f-a73a-02d6-19f1-6dcb1a6512c2